

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BÖLGESEL İDARİ YAPILANMALARIN DÖNÜŞÜMÜNDE ULUSLARÜSTÜ VE ULUSLARARASI FAKTÖRLER

Mustafa GÖRÜN

Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Biga İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü
mustafagorun@hotmail.com

Hüseyin GÜL

Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü
huseyin.gul@deu.edu.tr

ÖZET

90'lı yıllardan itibaren Avrupa bütünleşmesi sürecinin ivme kazanmasına paralel olarak sürece iştirak eden ülkelerin idari yapıları, özellikle yerel ve bölgesel birimlerin ön plana çıkması ve yer yer güçlenmesi şeklinde kendisini gösteren bir dönüşüm sürecine maruz kalmıştır. Genellikle "bölgeselleşme" olarak ifade edilen bu durum başta küreselleşme olmak üzere bir takım dış dinamiklerden de etkilenmekle birlikte süreç üzerinde etki eden temel faktör Avrupa bütünleşmesi olmuştur. Bu çalışma söz konusu bütünleşme sürecinin bölgeselleşme üzerinde ne şekilde etkili olduğunu temel çizgileriyle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaçla öncelikle bölgeselleşmenin uluslarüstü faktörü olarak AB'nin ilgili politika ve yaklaşımları ile bazı bölgelerin daha fazla yetki ve sorumluluk taleplerinin nasıl etkili olduğu ele alınacaktır. Ayrıca geniş anlamda Avrupa bütünleşmesinin bir uzantısı sayılabilecek olan Avrupa Konseyi'nin ilgili düzenlemelerine de bu bağlamda yer verilecek, böylelikle bölgeselleşmenin uluslar arası faktörleri ortaya konmuş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Bölgeselleşme, Avrupa Bütünleşmesi, Konsey, Konsey Sözleşmeleri

SUPRANATIONAL AND INTERNATIONAL FACTORS OF TRANSFORMATION OF REGIONAL ADMINISTRATIVE STRUCTURES IN THE EU

ABSTRACT

Parallel to gaining momentum of European integration especially from the 90s onwards, administrative structures of the member states of the EU have experienced a certain transformation, which has been characterised by empowerment of regional and local levels. This process, referred generally as “regionalisation”, although affected by some external dynamics as well, such as globalisation, its main factors lay within the European integration. The present study aims to assess the impact of integration process on regionalisation. This impact involves EU’s certain policies and approaches, as well as some regions’ demands for greater competence as supranational factors. In the same context, as an extension of European integration in wider sense, the relevant documents of the Council of Europe will also be referred to as international factors of regionalisation in Europe.

Key Words: European Union, Regionalisation, European Integration, Council, Council Agreements

GİRİŞ

Avrupa’da yarım yüzyılı aşkın bir süredir devam eden bütünleşme süreci bir yandan Avrupa Birliği’nin giderek kurumsal bütünlüğünü sağlamış, diğer yandan Birliğe üye ülkelerin idari hatta yer yer siyasi yapılanmalarında değişikliğe yol açmıştır. Zira Avrupa bütünleşmesine iştirak eden devletlerin her birinin egemenlik haklarının bir kısmını devrederek meydana getirdikleri Avrupa Birliği zaman içinde bu üye devletlerin toplamından ayrı bir siyasal bütünlük, kimlik ve irade sergilemeye başlamış, bu kurumun çeşitli alandaki politika ve yaklaşımları birliğe üye ülkelerin bireysel düzeydeki politikalarını da doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiştir. Birliğin “derinleşme” (deepening) olarak adlandırılan kurumsal dönüşümünün hız kazanmasına paralel olarak ilerleyen bu değişim süreci bilhassa üye devletlerin idari yapılanmalarında kendini göstermiştir. Bu doğrultuda bölgesel yapılanmalar kurulmuş, varolan bölgesel idari birimler giderek güçlendirilmiştir. Fransa’da ademi-merkezleşme (décentralisation), İngiltere’de yetki devri (devolution), Belçika’da ve İtalya’da da federalleşme olarak anılan bölgesel idari yapılanmaların dönüşüm süreci genel olarak

“bölgeselleşme” kavramıyla ifade edilmektedir (Arısoy 2009 s.1). Bu çalışma, Bölgesel idari yapılanmalar üzerinde etkili olan uluslarüstü ve uluslar arası faktörleri ve dinamikleri açısından oldukça karmaşık bir görünüm arzeden süreci incelemeyi amaçlamaktadır. Buna göre, uluslarüstü düzeyde AB'nin politika ve yaklaşımları, uluslararası düzeyde de Avrupa Konseyi bünyesindeki mekanizma ve düzenlemeler çalışmanın temel konularını oluşturmaktadır. Böylece bölgesel idari düzeydeki yapılanmaların dönüşümünde Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi'nin etkileri ortaya konmaya çalışılacaktır. Bunun için öncelikle AB'nin bölgesel politikalarının süreçteki etkisi ele alınacak, ardından Avrupa Komisyon'u tarafından geliştirilip desteklenen Bölgeler Avrupası yaklaşımı hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra Avrupa Konseyi'nin ilgili düzenlemeleri ele alınacaktır.

1. AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKALARI VE BÖLGESEL YAPILANMALAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Roma Anlaşması'nın önsözünde, üye ülkelerin geri kalmış bölgelerinin kalkındırılması ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının giderilmesi öngörülmüş ise de, söz konusu Anlaşmada ortak bir bölgesel politikaya ilişkin hüküm bulunmamaktadır. Ne var ki AB'nin güneye doğru genişlemesi ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri düşük ülkelerin AB'ye üye olmasıyla birlikte, bölgeler arasındaki dengesizlikler belirginleşmiştir. Diğer yandan demir-çelik, tekstil, gemi inşaatı gibi sektörlerin yoğunlaştığı bölgelerin küreselleşmeyle gelen dönüşüm sürecine intibak edememeleri ve bu bölgeler üzerinde giderek artan rekabet baskısı, daha önce gelişmiş alanlar arasında yer alan bu bölgelerde de sorunlara yol açmıştır (Karluk , 2005, s.452).

Aslında Batı Avrupa'da bulunan ve ekonomik yönden geri kalmış bölgelerin kalkınması, 1970'li yılların sonlarına kadar, büyük ölçüde ulus-devlet merkezli programlara bağlı olarak sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bir yandan yetmişli yılların uzayan ekonomik kriz ortamı, diğer yandan özellikle finans ve sanayi alanında ivme kazanan küreselleşme ile birlikte bu yaklaşım tarzı giderek geri planda kalmıştır. Bu süreçte, uluslararası iktisadi sistemin etkisiyle enflasyonla mücadelenin tam istihdam hedefinin önüne geçmesi, geri kalmış bölgelerin

durumunu daha da kötüleştirmiştir (Amin, Tomaney, 1995, s.171).

Bu doğrultuda oluşturulan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (European Regional Development Fund - ERDF) ve Avrupa Sosyal Fonu (European Social Fund - ESF) daha önce Ortak Tarım Politikası kapsamında kurulmuş olan Avrupa Tarımsal Garanti ve Yön Verme Fonu (FEOGA) ile birlikte bölgesel politikanın temellerini aşamalı olarak oluşturmaya başlamıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndan Avrupa Topluluğu'na giden süreçte önemli bir aşama olan Tek Avrupa Senedi ile birlikte başlangıçta farklı politika alanları kapsamında oluşturulmuş olan bu üç fonun bölgesel politikanın temelini oluşturacağı hükme bağlanmış, bu dönemle birlikte, Avrupa düzeyinde en azından bölgesel politikalarda bir bütünlük sağlanabilmiştir.

Bu üç fonun yanı sıra Avrupa Birliği Antlaşması ile 1993'te oluşturulan Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı (Financial Instrument for Fisheries Guiding - FIFG), AB bölgesel politikalarının temellerini oluşturan mali kaynaklar olup bu kaynakların tümü "yapısal fonlar" olarak adlandırmıştır. Bu fonların dağıtımı ajans temelli bölgesel yapılanmaları gerektirdiğinden yapısal fonlar bölgeselleşme sürecinde hızlandırıcı bir etkiye sahip olmuşlardır. Dolayısıyla bölgesel politikaya bağlı olarak, geleneksel bakımdan bölgesel yapılanmaya sahip olmayan İrlanda, Yunanistan gibi üye ülkelerin de zamanla bölgesel idari yapılanmaya gitmelerine neden olmuş (Keating, 2001, s.378), bütünleşme sürecinin getirdiği bu teknik gereklilikler ademi-merkezleşmenin üye devletlerin kamu yönetimlerinin dönüşümünde, temel eğilimlerden biri haline gelmesinde etkili olmuştur (Keating, Hooghe, 2001, s.249).

Öte yandan İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İrlanda'nın Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş süreçlerini kolaylaştırmayı amaçlayan Uyum Fonu'nun oluşturulması da Birliğin bölgesel politikasıyla ilişkilendirilmektedir (Karluk, 2005, s.453). Yapısal fonlarla, Uyum Fonu doğrudan AB bütçesinden karşılanmakta olup bütçenin yaklaşık üçte birini kapsamaktadır. 2000-2006 dönemi için yıllık 213 milyar Euro'da sabitlenen

fonların 195 milyar Euro tutarındaki kısmı Yapısal Fonlara, 18 milyarlık kısmı da Uyum Fonuna ayrılmıştır(Keating, Hooghe, 2001, s.249).

Bölgesel politikaların bu temel mali araçlarının yanı sıra, Avrupa Yatırım Bankası tarafından, üye ülkeler arasında var olan bölgesel farklılıkları gidermeye yönelik olarak verilen krediler ile de bölgesel politikanın desteklenmesi için ulusüstü kurumlar devreye sokulmuştur. Bununla beraber, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) mekanizmaları ve Yeni Topluluk Aracı (New Community Instrument - NCI) ise bölgesel politikanın dolaylı mali araçları arasında sayılmıştır (Karluk , 2005, s.454). Bunlardan AKÇT mekanizmaları, yeni ve alternatif iş alanları açmaya yönelik projelere destek olurken; 1978 yılında oluşturulan Yeni Topluluk Aracı ise, Topluluk üyelerinin ekonomi politikalarının birbirine yaklaşımını hızlandırıcı projelere kaynak sağlamakta, özellikle enerji ve sanayi sektörlerine, alt-yapı yatırımı ve bölgesel kalkınma çerçevesinde işsizlikle mücadeleye yönelik projelere kredi veren mekanizmalar olarak tasarlanmışlardır. Avrupa Yatırım Bankası aracılığıyla verilen bu krediler, Birliğin genel bütçesinden karşılanmaktadır.

Yukarıda sayılan mali araçların yanısıra özellikle son yıllarda oluşturulan ve belli bir uygulama dönemine yönelik olarak tasarlanan programlar da bölgesel politikanın işleyişinde özellikle de küçük çaplı projeler bakımından önemli bir yere sahiptirler. Bu programların başında sınır bölgeleri arasında işbirliğini desteklemeyi amaçlayan “*Interreg*” gelmektedir. Bu kapsamdaki diğer programlar ise krizdeki kentsel alanların canlandırılmasını amaçlayan “Urban”, yerel eylem grupları aracılığıyla kırsal kalkınmayı amaçlayan ve bu yönüyle Avrupa istihdam stratejisinin “Girişimcilik” (Entrepreneurship) başlığıyla da ilişkilendirilebilecek “Leader” ve yine istihdam politikalarıyla bölgesel politikanın kesişme alanına hitap eden ve bu alanda ayrımcılıkla mücadeleyi esas alan “Equal” programıdır. Ancak projelerin görünürlüğu ve dikkat çekmesi açısından içerikleri etkili olsa da, bu programlar bölgesel desteğe ayrılan bütçenin ancak % 1'i vasıtasıyla desteklenmektedir(Karluk , 2005, s.464).

1970'li yıllardan itibaren yürürlüğe konan bölgesel politikalar bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını ortadan

kaldıramamış ise de(Amin, Tomaney, 1995, s. 177). bütünleşme sürecine paralel olarak gerek kullanılan araçlar, gerekse politika öncelikleri bakımından birliğe giden süreçle birlikte gelişmeye devam etmiştir. 1987 yılında Tek Avrupa Senedi'nin kabulünü takip eden 5 yıllık dönemde (1988-1993) yapısal fonlar iki katına çıkarılmış, takip eden dönemde “Ekonomik ve Parasal Birliğe” geçiş sürecinde yukarıda sözü edilen Uyum Fonu ihdas edilmişti (Can, 2004,s.20-36). Bu dönemden itibaren bölgesel politikaların içeriğinde de değişim gözlenmiş, geleneksel olarak bölgeler arasındaki dengesizlikleri gidermeye yönelik altyapı destek fonlarının yerini, geri kalmış bölgelerin belirli alanlardaki rekabet güçlerini ve girişimciliklerini artırmaya yönelik projeler almıştır (Hooghe, Keating, 1994, s.249;Amin, Tomaney, 1995, s. 177). Bu uygulamalar, Tek Pazarın kuruluşunu takip eden dönemden itibaren Birliğin bölgesel politikalarında neo-liberal ilkeler doğrultusunda şekillenen arz yönlü yaklaşımların etkisi olarak yorumlanmaktadır (Amin, Tomaney, 1995, s. 178). Bu bağlamda bölge ekonomik gelişmenin temel birimi olarak algılanmaya başlamış, bu birimlerin rekabet gücünün artırılması temel kaygılardan biri haline gelmiştir (Hooghe, Keating, 1994, s.240-1). Dolayısıyla bölgesel düzeyde rekabet gücünü ve girişimciliği artırmaya yönelik politikalara öncelik tanınmasının bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmaktan çok Avrupa çapında faaliyet gösteren ve küresel ölçekte rakipleri bulunan büyük şirketlerin rekabet gücüne katkıda bulunduğu yolunda eleştiriler mevcuttur (Amin, Tomaney, 1995, s. 176). Söz konusu eleştirilere göre, doksanlı yılların başından itibaren yürürlüğe konulan bölgesel politikalar gelişmiş bölgelerin rekabet gücünü ve avantajlarını artırırken geri kalmış bölgelerle gelişmiş bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik farkların artmasına yol açmıştır(Amin, Tomaney, 1995, s. 176-179). Bu süreçte bölgeselleşmenin ve özellikle de “Bölgeler Avrupa’sı” yaklaşımının öncelikle gelişmiş bölgeler tarafından desteklenmesi dikkati çekmektedir. Bu bölgelerden “Avrupa’nın dört motoru” olarak anılan Baden Württemberg (Almanya), Rhône Alpes (Fransa), Lombardiya (İtalya) ve Katalonya (İspanya) arasında oluşturulan işbirliği ağında Baden Württemberg’in etkinliği ve yine bu Alman eyaletinin bölgeselleşme ve federal Avrupa vizyonuna öncülük etmesi süreç içinde Alman modelinin etkinliğinin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır (Amin, Tomaney, 1995, s.179).

1.1. Avrupa Birliği'nde "Bölgeler Avrupası" Yaklaşımı

Özellikle Maastricht sonrası süreçte sıklıkla - ve kimilerine göre bilgiç ve buyurgan bir tavırla (Celia, 1999, s.1158; Charlie, 2000, s.2) - kullanılan "Bölgeler Avrupası" söyleminin içeriği ve ifade ettiği anlam pek net bulunmamakla (Celia, 1999, s.1158) birlikte 1988'de yapısal fonlarda yapılan reformlar sonrasında ulus-altı birimlerin sürece katılımının Birlik düzeyinde teşvik edilmesi öngörölmüştür. Böylece, bölgesel politikanın teknik gereklilikleri doğrultusunda oluşturulan ulus-altı idari-siyasi birimlerin özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ön plana çıkması ve bunların Brüksel'de açtıkları ofisler vasıtası ile Birlik kurumlarıyla doğrudan temasa geçmeye çalışmaları ve yine bu doğrultuda Bölgeler Komitesi'nin kurulması söz konusu söylemin yaygınlaşmasına ve giderek daha fazla dikkat çekmesine sebep olmuştur (Charlie, 2000, s.1-2). Öte yandan "Bölgeler Avrupası" söylemi uluslar-üstü çevrelerde de kısa süre içinde kabul görmüş, hatta Komisyon tarafından desteklenen bir strateji olarak nitelendirilmiştir (Keating, 2001, ss. 373- 379, 383- 384). Bu noktada sıklıkla dile getirilen argüman, teknik bir organ olmakla birlikte giderek başlı başına bürokratik bir dinamik - dolayısıyla uluslarüstü bir aktör - haline gelen Komisyon'un diğer uluslarüstü kurumlar - özellikle de üye devletleri temsil eden Konsey - karşısındaki gücünü artırmak üzere bölgeleri desteklediği yolundadır (Amin, Tomaney, 1995, s. 179;Keating, 2001, s. 371). Esasen süreç içinde Komisyonun özellikle etkin olduğu dikkati çekmekte, söz konusu kurumun yukarıda sözü edilen araçlar vasıtasıyla bir yandan kapsamlı bir bölgeler politikası oluşturmaya çalışırken(Hooghe, Keating, 1994, s. 247-8); diğer yandan da fonların dağıtım sistemine bölgesel birimlerin de aktif katılımını desteklediği, böylelikle çok düzeyli yönetim yaklaşımına işlerlik kazandırmaya çabaladığı gözlenmektedir (Hooghe, Keating, 1994, s. 250).

Bu sürecin en önemli dönüm noktası, Bölgeler Avrupa'sı yaklaşımının taraftarlarınca uzun vadede bir bölgeler kamarasına dönüşmesi beklenen Bölgeler Komitesi'nin (Committee of the Regions - CoR) kurulmasıdır. Komitenin kökeni, 1988'de kurulan "Bölgesel ve Yerel İdareler Danışma Konseyi'ne" (Consultative Council of Regional and Local Authorities) uzanmakta olup 42 üyesi bulunan bu Konsey'in üyeleri Avrupa Komisyonu ve Avrupa Bölgeler Asamblesi

(Assembly of European Regions), Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği (International Union of Local Authorities - IULA) ve Avrupa Bölgeler ve Komünler Konseyi (Council of Regions and Communes of Europe) tarafından ortaklaşa atanmaktadır (Hooghe Keating, 1994, s. 246). Maastricht Anlaşması'nı takip eden süreçte, 1994 itibarıyla bu yapının yerini alan ve bu bakımdan halen AB'nin en genç organı olarak nitelendirilen (Karluk , 2005, s.272) "Bölgeler Komitesi" istişari nitelikli bir organ olup, Komitenin görevi kendisine yapılan başvurular karşısında görüş bildirmek olarak belirlenmiştir. Bu başvurular, Avrupa Birliği Anlaşması'nın zorunlu tuttuğu alanlarda olabileceği gibi Komisyon'dan, Konsey'den veya Bölgeler Komitesi'nin kendi içinden de kaynaklanabilir. Dolayısıyla Komite, kendi inisiyatifiyle de görüş bildirebilir durumdadır.

Öte yandan yerel ve bölgesel mercilerin seçimle iş başına gelen temsilcileri ya da başkanları olan Bölgeler Komitesi üyelerinin başlıca görevi, AB vatandaşlarını kendilerini ilgilendiren gelişmeler hakkında bilgilendirmektir. Nice Anlaşması ile Bölgeler Komitesinin üye sayısı 344 olarak belirlenmiş olup bu sayı 350'yi geçemez (Nice Anlaşması md. 263). Avrupa Birliği politikalarının oluşturulmasında eğitim ve kültür, toplum sağlığı, Avrupa çapında ulaştırma ve haberleşme, elektrik şebekeleri, ekonomik ve toplumsal bütünleşme konularında Bölgeler Komitesi'nin görüşünün alınması zorunlu kılınmıştır. Komisyonun Bakanlar Konseyi ve Amsterdam Anlaşması'ndan sonra getirilen düzenlemeyle Avrupa Parlamentosu'nun Bölgeler Komitesine ilgili konularda danışması zorunludur. Ayrıca Komite kendi inisiyatifiyle görüş bildirerek bunları Komisyon ve Konsey'e iletebilmektedir.

Aslında, özellikle de Maastricht sonrası süreçte, bölgelerin bütünleşme sürecinde birer aktör haline geldikleri varsayımıyla beslenen Bölgeler Avrupası söyleminin somut temeller bakımından oldukça zayıf olduğu gözlenmektedir (Domenichelli, 2002, s. 1246). Zira bu söylemin kurumsal boyutunu oluşturan ve kuruluşu heyecanla karşılanan Bölgeler Komitesi vasıtasıyla bölgelerin topluluk politikalarını etkileyebilecekleri düşünülmüş ise de herşeyden önce istişari bir organ olarak kurulan Komite, Topluluk politikalarında

başlangıçta umulduğu kadar etkili olmamış (Domenichelli, 2002, s. 1247), etkili olamaması da şu nedenlere dayandırılmıştır:

➤ Konumu Amsterdam ve Nice Anlaşmalarıyla daha da gelişmiş ise de bir yandan bazı üye devletlerin, Topluluk politikalarında bölgelerin etkin olmasından duyulan rahatsızlık diğer yandan da Komisyon ve Konsey gibi uluslarüstü kurumların bağlayıcı kararlar alabilen bir başka organın ortaya çıkmasını istememeleridir. Bu türden rahatsızlıklar, Bölgeler Komitesinin yetkilerinin uluslarüstü düzeyde başlıbaşına bir organ olarak ortaya çıkmasını engellemektedir (Domenichelli, 2002, s. 1247).

➤ Üyelerinin, üye ülke devletlerin siyasal makamlarınca atanması ve AB üyesi ülkelerin bu alanda sergiledikleri çeşitlilik Bölgeler Komitesine de yansımaktadır (Hooghe Keating, 1994, s. 247) Dolayısıyla bu durum, Komite bünyesindeki temsilcilerin, uluslarüstü düzeyde politikalara katılım düzeylerinin farklı ve çoğunlukla düşük olmasına neden olmaktadır.

➤ Kurumsal yapılanmasının köklü temellere dayanmamasıdır. Dolayısıyla bu durum bir kurum olarak Komisyon gibi uluslarüstü düzeyde aktör haline gelmesinin henüz ihtimal dâhilinde görünmemesine yol açmıştır.

Tüm bu nedenlerden dolayı, Bölgeler Komitesi, Birlik politikalarını etkileyecek derecede başlı başına bir organ olmaktan çok, bölgesel politikaların oluşumunda özellikle de teknik aşamalarda destek olan bir birim olarak yine teknik nitelikli bir organ olan Komisyonun bir uzantısını andırmasına neden olmaktadır.

Dile getiriliş biçimi ve sıklığı bakımından oldukça güçlü görünen Bölgeler Avrupası söyleminin somut temellerinin ne kadar zayıf olduğuna işaret eden bir diğer gösterge de bölgelerin Bölgeler Komitesi dışında bireysel olarak Topluluk nezdinde temsilleriyle ilgilidir. Buna göre, aşağıda ilgili ülkelerde yeri geldikçe değinileceği gibi özellikle, 1990'lı yılların ilk yarısından itibaren artacak şekilde önce bazı Alman eyaletlerinin, ardından onları örnek alan diğer bölgelerin Brüksel'de açtıkları temsil büroları bölgelerin, AB kurumlarıyla doğrudan iletişime geçme çabaları olarak yorumlanmış, hatta

kimilerince “mini büyükelçilikler” olarak nitelendirilerek ulusal diplomasinin yanısıra varolan “paradiplomatik birimler” olarak değerlendirilmiştir (Hocking, 1999, ss, 21,33;Keating, 2001, s.375). Bu doğrultudaki yorumlar, ilk bakışta 1990’lı yılların ilk yarısından itibaren bölgelerin birden güçlendikleri ve uluslarüstü düzeyde etkili olacak kadar güçlü paradiplomatik birimler haline geldiklerini düşündürmektedir (Avrupa seviyesindeki paradiplomaside üç temel faaliyet sayılmaktadır. AB karar alımını etkilemek; aynı ülkedeki veya diğer ülkelerdeki benzer bölgesel seviyelerle, ayrıca ulusal ve AB kurumlarıyla birlikte hareket etmek ve ağ kurmak, bilgi toplamak. Geniş bilgi için Bkz. Ayhan Kaya - François Bafolı; Bölgesel Kalkınma Ve Avrupa Birliği, Karabük, Valenciennes ve Katowice’nin Karşılaştırmalı Analizi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlar, Avrupa Çalışmaları 3, 1. Baskı İstanbul, Aralık 2009, s.52.). Ne var ki bu yaklaşım, köklü federal gelenekleriyle diğer Batı Avrupa bölgelerinden ayrılan bazı Alman eyaletleri için bir dereceye kadar doğru kabul edilse de, Batı Avrupa’daki bölgeselleşme süreci açısından oldukça aceleci bir tutumu yansıtmaktadır. Zira herşeyden önce aşağıda da yer yer değinileceği gibi bu ofislerin yasal statüleri, örgüt yapıları ve faaliyet alanları bağlı buldukları ülkelerinin idari-siyasi geleneklerine ve temsil ettikleri bölgelerin beklentilerine göre birbirinden büyük ölçüde farklılaşmaktadır(Hooghe, Keating, 1994, s. 240). Daha da önemlisi, bu birimlerin ezici bir çoğunluğu için Brüksel’de açılan ve kimisi için “temsilcilik” kimisi için “irtibat bürosu” gibi ifadeler kullanılan ofislerin temel amacı bölgeleri ilgilendiren AB politikalarını özellikle de bu alandaki proje duyurularını, teklif çağrılarını yerinden takip ederek bölgelere doğru bilgi akışını hızlandırmaktır. Zira bölgelerin Brüksel’deki lobicilik faaliyetlerinde etkili olan temel saik mali kaynak sağlamaktır (Hooghe, Keating, 1994, s. 248). Bu bakımdan söz konusu birimlerin uluslarüstü kurumlar nezdindeki temsilleri büyük ölçüde “sembolik” olarak nitelendirilmektedir (Hooghe, Keating, 1994, s. 245). Bununla birlikte bu gelişmeler algılanan merkezin ulusal başkentlerden Brüksel’e doğru kaymasına olarak yorumlanmaktadır (Hooghe, Keating, 1994, s. 242). Bu duruma göre Avrupa, ulusaltı birimler tarafından giderek yeni bir arena, yeni bir tür aidiyet alanı olarak algılanmaktadır.

1.2. Bölgeselci Hareketler ve Avrupa Bütünleşmesi

Avrupa Bütünleşmesine iştirak eden ülkelerde bulunan bölgesel idari-siyasi birimler, bilhassa doksanlı yıllardan itibaren Avrupa Birliği'nde merkezi yönetim karşısındaki konumlarını güçlendirmelerine yarayacak fırsatları kollamaya ve sürece daha fazla ilgi göstermeye başlamışlardır. Diğer yandan 90'ların ikinci yarısından itibaren bölgelerin uluslarüstü kurumlarla doğrudan ilişki kurabilmelerine imkân sağlanması, AB kurumlarıyla bazı bölgelerin daha önceden oluşturmuş buldukları iletişim kanallarını resmi bir çerçeveye oturarak güçlendirmiştir. Böylelikle bölgelerin bir kısmı, Avrupa Birliği düzeyinde de etkinlik göstermeye başlamıştır. Ayrıca İtalya gibi ülkelerde AB'nin ilgili politikalarının gereklerine uygun bir biçimde, anayasal reformla bölgelerin diğer ülkelerin bölgesel idari-siyasi birimleriyle "uluslararası" ilişkilere girmelerine imkân verilmesi zaten bu yönde ilerlemekte olan sürece hız kazandırmıştır. Dolayısıyla, bu ülkelerde, bölgeselleşme/federalleşme süreci aynı zamanda Avrupa Bütünleşmesi sürecinin de ayrılmaz bir bileşeni haline gelmiştir. Bu bağlamda, AB'nin bilhassa şu hususlarda etkili olduğu gözlenmektedir:

- Gümrük engellerinin kaldırılması ve tek para birimi ile AB, ulus devletin sınırlarını aşan yeni bir karşılıklı etkileşim alanı meydana getirmek;
- Bu alanda savaş tehdidi ve güvenlik kaygılarının azalması, siyasal otonominin "maliyetlerini" düşürmek (Bull, Gilbert, 2001, s.145);
- Bir yandan savaş ve askeri güvenlik kaygılarını ortadan kaldırırken; diğer yandan Birliğe dahil olan hemen her birim arasında (ülkeler, bölgeler, büyük firmalar, KOBİ'ler vd.) rekabetin giderek artmasına neden olmaktadır. Bu durumda bölgeselci hareketler açısından daha esnek bir siyasal yapılanma çerçevesinde gerek küresel düzeyde, gerekse AB çapında otonom bir yapıya sahip olmak özellikle ekonomik bakımdan daha "verimli" ve "karlı" bulunmuştur.
- Bu duruma bağlı olarak karşılaştırmalı üstünlükleri bulunan birimler/bölgeler AB düzeyinde kazananlar arasında yer alırken, yollarına tek başlarına devam etme eğilimine girmişlerdir(Bull, Gilbert, 2001, s.145).

Bu hususlar bölgelerin Avrupa Bütünleşmesi'nde ne şekilde etkin olduklarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda,

bölgesel siyasal elitin, Avrupa Bütünleşmesi'nin ivme kazanmasına bağlı olarak devreye giren uluslarüstü kurumların da etkisiyle merkezde bulunan siyasal elitten giderek daha bağımsız davranmaya başlamasına yol açmıştır.

2. AVRUPA KONSEYİ VE KONSEYİN AVRUPA DÜZEYİNDEKİ BÖLGESELLEŞME ÇABALARINA KATKISI

Günümüzde dar anlamda AB ile özdeşleştirilen Avrupa Bütünleşmesi'nin dışında algılanan Avrupa Konseyi aslında İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kurulan uluslararası örgütler arasında Avrupa Bütünleşmesi'nin temellerini atan ilk kurum olup (Zeffiro, 1994, s.162) başlangıçta federal bir yapılanma deneyi olarak tasarlanmışsa da (Zeffiro, 1994, s.170) zaman içinde pan-Avrupa yaklaşımıyla özdeşleşen uluslararası bir platform halini almıştır. Bu bakımdan günümüzde geniş anlamda Avrupa bütünleşmesinin pan-Avrupa bağlamındaki uzantısı, bir bakıma en dıştaki halkası olarak değerlendirilebilir. Resmi olarak AB'nin "dışında" yer almakla birlikte hem AB ve Avrupa Konseyi üyelerinin ortak oluşu bakımından hem de bizzat AB uluslarüstü otoritelerinin Avrupa Konseyi nezdindeki temsiline ve aradaki organik bağlara binaen burada yer alması uygun görülen Avrupa Konseyi de bünyesinde bölgeselleşmeye ilişkin olarak yapılan çalışmalarla dikkati çekmektedir. Zira Avrupa Konseyi 1949'daki kuruluşundan bu yana yerel ve bölgesel örgütlenmeye sürekli önem vermiştir (Toprak, 2004, s.1). Öte yandan Konsey bünyesindeki çalışmalar AT/AB bünyesindeki faaliyet ve gelişmelerle de paralellik göstermekte olup özellikle doksanlı yıllardan itibaren ivme kazanmıştır. Nitekim AB'de Bölgeler Komitesi'nin kuruluşuna paralel olarak Avrupa Konseyi'nde de daha önce Yerel ve Bölgesel Yönetimler Sürekli Konferansı olarak anılan platform 1994 yılında "Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi" adını almıştır. Bu Kongrenin temel hedefleri şu şekilde belirlenmiştir (Toprak, 2004, s.2):

- Yerel birimlerin Konsey'in yerel yönetimle ilgili çalışmalarına daha etkin katılımının sağlanması;
- Avrupa ülkelerinde özerk yerel ve bölgesel yapıların oluşturulması;
- Avrupa çapında belediyeler ve bölge yönetimleri arasında işbirliğinin özendirilmesi ve desteklenmesi.

İlerleyen süreçte bu hedefler Konseye yeni katılan eski Doğu Bloku ülkelerini de kapsayacak şekilde gözden geçirilmiş, demokrasiye geçiş süreci, bu süreçte özellikle yerel ve bölgesel demokrasinin gelişimi ve etkin katılım gibi hususların yanı sıra bölgeselleşmenin teşviki vurgulanmıştır (Toprak, 2004, s.3). Doksanlı yıllarda ivme kazanan bölgeselleşme eğilimlerinin pan-Avrupa ölçeğindeki uzantıları olarak dikkati çeken bu gelişmeler aynı süreçte kabul edilen bir dizi uluslararası belgeye de yansımıştır. Bu doğrultuda "Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmaları" olarak anılan birbirini tamamlayıcı nitelikteki (Toprak, 2004, s.3) düzenlemeler, Konsey bünyesinde hazırlanmış olup üye devletlerin imza ve onayına açılmış bulunmaktadır:

➤ *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (European Charter of Local Self-Government)*: 1985 yılında imzaya açılmış, 1988'den itibaren Konsey bünyesinde yürürlüğe girmiştir. Şartın temel amacı, yerel yönetimlerin siyasal, idari ve mali özerkliklerini garanti altına alan temel hükümlerin temin edilmesi (<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/122.htm>, 02.05.2010) ve yerel düzeyde katılımın teşvik edilerek bu konuda gerekli örgütlenmeyi sağlamaktır (Görün, 2004, s.15). 2008 itibarıyla Şart, Avrupa Konseyi'nin 47 üyesinden 42'si tarafından onaylanmış, 2'si tarafından ise imzalanmış fakat henüz onaylamamıştır.

➤ *Avrupa Bölgesel (Yönetimler) Özerklik Şartı (European Charter of Regional Self-Government)*: Henüz taslak halinde bulunan metin üzerinde çalışmalar devam etmekte olup Şartın temel amacı, bölgesel yönetimlerin temel ilkelerinin Konsey üyesi ülkelerin farklı hukuki ve siyasal yapıları göz önünde bulundurularak oluşturulmasıdır (Taştekin, 2004, s.32). Taslak metinde "bölge"nin gerek Avrupa bütünleşmesi, gerek bu sürece iştirak eden devletlerin içsel örgütlenmesi ve yerellik (subsidiarity) ilkesinin uygulanması açısından başlıca yönetim kademesi olduğu vurgulanmaktadır. Şartın temel amacının Avrupa'da bölgeselleşmenin temel ilkelerini belirlemek olduğu ifade edilmektedir (<http://www.yerelnet.org.tr/uluslararasi/avrupakonseyianlasma2.php>02.05.2010). Böylelikle bölgeselleşme, AB'nin sınırlarını aşacak şekilde pan-Avrupa yaklaşımı çerçevesine

oturtulmaktadır. Taslak metnin içeriğinde ademi-merkeziyetçi yapılanmanın Avrupa ülkelerinin geleceği için, özellikle de Avrupa bütünleşmesi açısından taşıdığı önem vurgulanmış, bu çerçevede bölgelerin üstleneceği rollere dikkat çekilmiştir. Bu noktada, taslak metinde yerellik (subsidiarity) ilkesinin hayata geçirilmesi ve etkin bir biçimde işlerliğinin sağlanmasına ilişkin olarak yer alan ifadeler, Maastricht Anlaşması ile kabul edilmiş olan bu ilkenin, Avrupa Konseyi bünyesinde de gündeme gelmesi bakımından dikkati çekmektedir. Bu durum, Konsey bünyesinde bölgeselleşmeye yönelik olarak yapılan çalışmalarla Avrupa Birliği sürecindeki bölgeselleşme eğilimleri arasındaki karşılıklı etkileşim hakkında fikir vermektedir.

➤ *Avrupa Yerel Topluluklar veya Yönetimler arasında Sınırötesi İşbirliği Çerçeve Sözleşmesi (European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities)*: 1980 yılında imzaya açılan ve 1981'den itibaren Konsey bünyesinde yürürlüğe giren Sözleşme, halen Konsey üyesi devletlerin 34'ü tarafından onaylanmış, 3'ü tarafından ise henüz imzalanmıştır. Söz konusu düzenlemenin amacı, üye ülkelerin sınır bölgeleri arasındaki işbirliğini mümkün kılacak hukuki çerçeveyi belirlemektir (Toprak, 2004a, s. 54). Bu amaca ulaşmada üye devletlerin farklı anayasal hükümleri de gözetilecek, Sözleşme hükümlerinin uygulanacağı "yerel topluluk veya yönetimler" taraf devletlerin iç hukukları doğrultusunda belirlenecektir (<http://www.yerelnet.org.tr/uluslararası/avrupakonseyianlasma3.php>, 02.05.2010). Temel felsefesi itibarıyla AB'nin *Interreg* programlarıyla örtüşen, dolayısıyla bölgeselleşmeyle yakından ilişkili bulunan Sözleşmenin uzun vadeli hedefi, sınırötesi işbirliğini mümkün ölçüde güçlendirerek komşu ülkelerin sınır bölgelerinin birlikte kalkınmalarına imkân vermektir.

➤ *Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (European Landscape Convention)*: Bölgesel gelişmeyle ilgisi açısından dikkati çeken bu düzenleme, 2000 yılında imzaya açılmış, 10 üye ülkenin onayının ardından 2004'ten itibaren yürürlüğe girmiştir. 2008 itibarıyla Konseyin 47 üyesinden 27'si tarafından onaylanmış bulunan Sözleşmeyi 7 üye ülke de imzalamış fakat henüz onaylamamıştır. Bu Sözleşmenin amaçları peyzajın korunması, yönetimi ve planlamasında geçerli olacak temel

ilkeleri belirleyerek bu alanda Avrupa çapında işbirliğini sağlamaktır (Yavaş, 2004, s.93).

➤ *Yabancıların Yerel Düzeyde Kamusal Hayata Katılımlarına İlişkin Sözleşme (Convention on the Participation of Foreigners in Public Life at Local Level)*: 1992 yılında imzaya açılan Sözleşmenin amacı, temel insan haklarına dayalı olarak yabancıların yerel düzeyde buldukları ülke vatandaşlarıyla eşit haklara sahip olmalarını ve böylelikle buldukları yerel topluluğa entegrasyonunu sağlamaktır (Gül, 2006, s.107). Sözleşme kapsamına giren gruplar bir üye ülke vatandaşı olmamakla birlikte söz konusu ülkede yasal olarak oturma iznine sahip bulunan yabancılarıdır (<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/144.htm> 02.05.2010). Sözleşme, bu kişilerin ilgili üye ülke vatandaşlarıyla eşit koşullar altında ifade, toplantı ve örgütlenme özgürlüğünden faydalanmalarını, yerel ve bölgesel makamlar nezdinde temsil edilecekleri istişari kurullar oluşturmalarını ve yerel seçimlerde oy kullanmalarını öngörmektedir (Gül, 2006, s. 155-170). 4 üye ülkenin onayının ardından 1997'den itibaren yürürlüğe giren bu Sözleşme halen 8 üye ülke tarafından onaylanmış bulunmaktadır.

➤ *Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi (Framework Convention for the Protection of National Minorities)*: 1995 yılında imzaya açılan ve 12 üye ülkenin onayının ardından 1998'den itibaren yürürlüğe giren Çerçeve Sözleşme halen 39 üye ülke tarafından onaylanmış bulunmaktadır. Çerçeve Sözleşme, azınlık hakları alanında bugüne kadar kabul edilmiş en geniş kapsamlı belge olarak nitelendirilmektedir (Şahin, 2004, s.124). Sözleşmeyle amaçlanan, ulusal azınlıkların korunmasına ilişkin genel ilkeleri belirlemek, ulusal düzeydeki hukuki düzenlemelerin de bu genel çerçeveye oturmasını teşvik etmektir (Şahin, 2004, s.126). Sözleşmede "ulusal azınlık" kavramının tanımına yer verilmemiş olmasının da bu tutumla ilişkili olduğu gözlenmektedir. Almanya, Çerçeve Sözleşmeyi imzalarken bulunduğu bildirimde bu duruma dikkat çekerek, Sözleşme kapsamına hangi grupların gireceğinin taraf ülkelerin inisiyatifine bırakıldığını belirtmiş, sonuçta sözleşmeyi onaylayan devletler kendi ulusal azınlık tanımlarını ayrı ayrı yapmışlardır. Çerçeve Sözleşmenin dikkate

değer başka bir özelliği de daha önce sözü edilen belgelerde olduğu gibi, Sözleşmeyle güvence altına alınan hakların azınlıklara mensup bireylere tanındığının vurgulanması, dolayısıyla kolektif hakların Sözleşme dışı bırakılmasıdır. Bunlar arasında anadilini öğrenme, bu dilde bilgi edinme ve ifade hürriyetine sahip olma, yayın yapma, eğitim kurumları açma, örgütlenme ve zorla asimile edilmeme gibi haklar bulunmaktadır.

➤ *Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı (European Charter for Regional or Minority Languages):* Şart 1992'de imzaya açılmış, 5 üye ülkenin onayının ardından 1998'de yürürlüğe girmiştir. 2008 itibarıyla 22 üye ülke tarafından onaylanmış, 11'i tarafından ise imzalanmış fakat henüz onaylanmamıştır. Şartın temel amacı bölgesel veya azınlık dillerinin, kültürel zenginliğin bir ifadesi olarak kabul edilerek kamusal ve özel hayatta kullanılmalarını kolaylaştırmak ve/veya teşvik etmektir (Karagül, 2004, s.153). Şart kapsamında korumaya alınan diller, resmi dil dışında olup da belli bir ülkede bir vatandaş grubu tarafından konuşulan dillerdir. Dolayısıyla resmi dilin lehçeleri veya göçmen dilleri bu kapsamda yer almamaktadır(Karagül, 2004, s.154).

➤ *Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı (European Charter of Mountain Regions):* Kongrenin tavsiye niteliğindeki kararları arasında yer alan Şart, henüz taslak aşamasında olup 1995 yılında hazırlanmıştır. Dağlık bölgelerin Avrupa'da geniş alan kapladığından hareketle hazırlanan Taslak Şart, özellikle sınıraşan dağlık bölgelerin ve bu bölgelerde yerel ve bölgesel düzeyde yapılacak işbirliğinin önemini, çevrenin korunmasını, yerel ve bölgesel demokrasinin geliştirilmesini vurgulamıştır (Toprak, 2004b, s.177). Bu bölgelerin idaresi, kalkındırılması ve korunması amacına yönelik genel ilkeleri belirleyen Şart metninde, bu amacın öncelikle yerel ve bölgesel yönetimler vasıtasıyla olacağı ifade edilmiş, bu doğrultuda yine yerellik (subsidiarity) ilkesinin uygulanacağı öngörülmüştür(Toprak, 2004b, s.178).

➤ *Avrupa Kentsel Şartı (European Urban Charter):* Avrupa Konseyi'nin düzenlemiş olduğu Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı'nda 1992 yılında kabul edilmiştir. Şart diğerlerinden

farklı olarak Hükümetlerin değil yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır (Palabıyık, 2004, s.199). Şartın düzenlenmesinin ardında yatan temel amaçlar kentsel çevrenin gelişimi, barınma imkânlarının geliştirilmesi, bunun için mevcut imkanların etkin kullanımı ve halkın bu süreçlere katılımıdır. Bu doğrultuda Şart, yerel yönetimler için bir tür el kitabı olarak düzenlenmiştir (Palabıyık, 2004, s.199).

➤ *Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımlarına İlişkin Avrupa Şartı (European Charter on the Participation of Young People in Municipal and Regional Life):* Bu düzenleme anlaşma niteliğine sahip olmayıp Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi tarafından 1992'de kabul edilmiştir. Şart gençlerin yerel ve bölgesel düzeyde yönetim sürecine katılımlarını hedeflemekte, bu doğrultuda çeşitli katılım mekanizmalarının üye devletler tarafından oluşturulmasını ve katılımın teşvik edilmesini öngörmektedir (Tenikler, 2004, ss.254-256).

SONUÇ

İkinci Dünya savaşı sonrası Avrupa'da hem ekonomik hem de sosyal alanda meydana gelen köklü değişimler, Avrupa yerleşimlerinin çok kültürlü ve etnik bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. Sosyal birleşme ve barış ortamı, AB vatandaşlarını, artık Birlik düzeyinde toplumsal yaşama uyumuna bağlı kılan düzenlemelere neden olmuştur. Dolayısıyla Avrupa düzeyinde yapılan müktesebat da bu amacı gerçekleştirmek için sürekli olarak yeniden ele alınıp düzenlenmektedir. AB'nin genel demokratik vekâletini geliştirmek için, üyeler arasında, karşılıklı işlevsellik kazansın diye yürürlüğe konulan bu tür düzenlemeler henüz tam anlamıyla Avrupa düzeyinde beklenen uyumu sağlamamıştır. Avrupa'da daha iyi temsil imkânlarına sahip olmak, daha görünür ve bilgi dağıtımında var olan siyasal alternatifleri şekillendirme konusunda aktif olmak için yapılan düzenlemeler ile yine de hali hazırda var olan birçok fırsat üye ülkelerde değerlendirilmektedir.

Avrupa düzeyinde vatandaş odaklı demokrasinin güçlenmesi için yapılan düzenlemeler üye ülkelerin farklı

toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik farklılıkları açısından farklı algılara yol açmaktadır. Özellikle bu türden düzenlemelerde yaşanan krizin sebepleri arasında Avrupa halklarının ulus-üstü düzeyde yaşanan bütünleşme hareketine ve bu hareketi gerçekleştirecek sözleşmelere yeterince ilgi göstermemeleri, ulusal çıkarların daha çok ön plana çıkarılması ve yine bu durumun güçlendirdiği fakat zaten var olan kuşkucu tavırların güçlenmesi sayılabilir.

AB'de bölgesel idari yapıların dönüşümünün faktörleri ortaya konulduğu gibi karmaşık bir görünüm arz etse de, bu faktörlerin başında Avrupa Birliği'nin bir takım politika ve düzenlemeleri yer almaktadır. Ayrıca geniş anlamda Avrupa Bütünleşmesinin bir parçası olarak değerlendirilen Avrupa Konseyi bünyesindeki düzenlemelerin özellikle AB'nin genişleme süreci ile birlikte paralellik taşıdığı dikkati çekmektedir. Tam anlamıyla uygulamaya konmuş bulunmamakla birlikte gerek Avrupa Konseyi bünyesindeki söz konusu düzenlemeler, gerek Avrupa Birliği'nin yardımcı kurumlarından olan Bölgeler Komitesi bünyesinde yapılan düzenlemeler, Avrupa Bütünleşmesi'nin farklı katmanlarında farklı derecelerde yaşanan bir dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Bu dönüşüm süreci "bölgeselleşme" olarak adlandırılmakta olup AB'nin gelecekteki görünümü hakkında önemli ipuçlarını gözler önüne sermektedir.

KAYNAKÇA

AMIN, Ash, TOMANEY, John, (1995) *"The Regional Dilemma in a Neo-Liberal Europe"*, European Urban and Regional Studies, sayı: 2 (2), ss.170.189.

APPLEGATE, Celia, (1999) *"A Europe of Regions: Reflections on the Historiography of Sub-national Places in Modern Times"*, American Historical Review, sayı: 104 (4), Ekim. ss.1155-1170.

ARISOY Alper, (2009), Avrupa Bütünleşmesinde Bölgeselleşmenin Dinamikleri, İtalya Deneyimi ve Karşılaştırmalı bir Yaklaşım, Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Avrupa Bölgesel Yönetimler Özerklik Şartı Taslağı,
<http://www.yerelnet.org.tr/uluslararasi/avrupakonseyanlasma2.php> , 02.05.2010.

"Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu,
<http://www.yerelnet.org.tr/uluslararasi/avrupakonseyanlasma7.php> , 02.05.2010.

BULL, A., GILBERT, M., (2001), *Lega Nord and the Northern Question in Italian Politics*, Palgrave Macmillan, Gordonsville.

CAN, Ergüder, (2004), *Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar: Uyum Sürecinde Türkiye İçin Bir Değerlendirme*, Aslı Yayın, Ankara.

CIUFFOLETTI, Zeffiro, (1994), *Federalismo e Regionalismo da Cattaneo alla Lega*, Editori Laterza, Roma-Bari.

"Convention on the Participation of Foreigners in Public Life at Local Level",
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/144.htm> , 02.05.2010.

DOMENICHELLI, Luisa, (2002) "*Le Regioni nel Dibattito sull'Avvenire dell'Unione: dalla Dichiarazione di Nizza alla Convenzione Europea*", *Le Regioni*, yıl: 30, sayı: 6, Aralık; (Aktaran; ARISOY Alper, 2009, *Avrupa Bütünleşmesinde Bölgeselleşmenin Dinamikleri, İtalya Deneyimi ve Karşılaştırmalı bir Yaklaşım*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü,s.62-65) .

"European Charter of Local Self-Government, Explanatory Report",
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/122.htm> , 02.05.2010.

GÖRÜN, Mustafa, (2004), "*Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı*", Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün (der.), *Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi, Birleşik Yayınları*, İzmir, ss.14-31.

GÜL, Hüseyin, (2004), "*Yabancıların Yerel Düzeyde Kamusal Hayata Katılımlarına İlişkin Sözleşme*", Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün (der.), *Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi, Birleşik Yayınları*, İzmir, ss.107-123.

GÜL, Hüseyin vd, (2006), "*Avrupa Konseyi Felsefesinde Yabancılar*", Prof. Dr. Mehmet Ali Gökaş'a

Armağan, (Ed. Z. Toprak, B. Eryılmaz, H. Gül), Birleşik Yayınlar, İzmir.

HOCKING, Brian, (1999), *“Patrolling the ‘Frontier’: Globalization, Localization and the ‘Actorness’ of Non-Central Governments”*, Regional and Federal Studies, sayı: 9 (1), Spring, ss.21-35.

HOOGE, Liesbet, KEATING, Michael, (1994), *“The Politics of European Union Regional Policy”*, Journal of European Public Policy, sayı 1:3, ss.240-279.

http://www.proteo.rdbcub.it/article.php?id_article=98&artsuite=0 , 15.01.2007.

JEFFERY, Charlie, (2000), *“Sub-National Mobilization and European Integration: Does it Make any Difference?”*, Journal of Common Market Studies, Mart, ss.1-23.

KARAGÜL, Soner, (2004), *“Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı”*, Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün (der.), Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi, Birleşik Yayınları, İzmir, ss.152-171.

KARLUK, Rıdvan, (2005), *Avrupa Birliği ve Türkiye* (sekizinci baskı), Beta Yayınları, İstanbul.

KAYA, Ayhan - François Bafol; (2009), *Bölgesel Kalkınma ve Avrupa Birliği*, Karabük, Valenciennes ve Katowice'nin Karşılaştırmalı Analizi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlar, Avrupa Çalışmaları 3, 1. Baskı İstanbul, Aralık.

KEATING, Michael, (1995), *“Europeanism and Regionalism”*, Barry Jones; Michael Keating (der.), *The European Union and the Regions*, Oxford University Press, New York, ss.370-385.

Nice Antlaşması, <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/index.htm>. 10.05.2010.

PALABIYIK, Hamit, (2004), *“Avrupa Kentsel Şartı”*, Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün (der.), Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi, Birleşik Yayınları, İzmir, ss.197-254.

Sınırötesi İşbirliği Çerçeve Sözleşmesi. <http://www.yerelnet.org.tr/uluslararası/avrupakonseyanlasma3.php> , 02.05.2010.

ŞAHİN, Mustafa, (2004) *“Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi”*, Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün (der.), Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi

Anlaşmalarında Avrupa Konseyi, Birleşik Yayınları, İzmir, ss.124-151.

TAŞTEKİN, Abdullah, (2004), "*Avrupa Bölgesel (Yönetimler) Özerklik Şartı*", Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün (der.), Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi, Birleşik Yayınları, İzmir, 32-52.

TENİKLER, Gökhan, (2004), "*Gözden Geçirilmiş Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımlarına İlişkin Avrupa Şartı*", Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün (der.), Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi, Birleşik Yayınları, İzmir, ss.254-300.

TOPRAK, Zerrin, (2004), "*Giriş Yerine: Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Felsefesinde Yerel Yönetimler*", Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün (der.), Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi, Birleşik Yayınları, İzmir.

TOPRAK, Zerrin, (2004a), "*Avrupa Yerel Topluluklar veya Yönetimler arasında Sınırötesi İşbirliği Çerçeve Sözleşmesi*", Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün (der.), Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi, Birleşik Yayınları: İzmir, ss.53-91.

TOPRAK, Zerrin, (2004b), "*Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı*", Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün (der.), Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi, Birleşik Yayınları, İzmir, ss.177-196.

YAVAŞ, Hikmet, (2004), "*Avrupa Peyzaj Sözleşmesi*", Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün (der.), Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi, Birleşik Yayınları, İzmir, ss.92-106.